

РЕЦЕНЗИЯ

относно дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор”, Област на висшето образование: 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2. Психология, научна специалност: Педагогическа и възрастова психология

Автор на дисертационния труд: **Василики Каракепели**

Тема на дисертационния труд: **„Специалното срещу включващото образование в училище: ефекти върху личността и социалното функциониране на родители на деца със специални образователни потребности“**

Научен ръководител: **доц. д-р Иванка Асенова**

Получени материали: дисертация, автореферат

1. Автобиографични данни

Василики Каракепели е насочена, за защита на дисертационната си работа, след успешно приключване на обучението си, като редовен докторант, към катедра „Психология“ с обучение на английски език. Завършила е магистратура по специална педагогика към ЮЗУ „Неофит Рилски“, има завършен сертифициран курс за писане и четене на брайлова система за обучение на слепи деца през 2014 година. Работи като ресурсен учител в основно училище в Херакли, Република Гърция. Темата на дисертацията съответства на професионалните и интереси. Владее отлично английски език, както и немски език.

2. Структура на представената дисертация.

Представената, за рецензия, дисертационна разработка е в общ обем от 162 страници, от които 136 страници основен текст. В структурно отношение включва увод , четири глави, списък с литературни източници, приложения- класическа структура, отговаряща на изискванията за написване на подобен вид научни

разработки. Библиографията включва 195 източника на латиница. Резултатите от проведеното психологично изследване нагледно са представени в 40 таблици.

3. Съдържание на дисертацията, актуалност на изследвания проблем

Още в увода докторантката успешно поставя акцент върху значимостта на изследвания проблем – личността на родителите на деца с образователни потребности. Според нормативността на документите, свързани с правата на детето (Конвенция на ООН за правата на детето (1989) и Декларация на Съвета на ООН (1994) , последното е равнопоставено с всички останали и има правно и дори морално основание да има достъп до образование. Това се отнася най-вече до обучението на децата, които се нуждаят от специални професионално-ориентирани форми на обучение. Образователната система не ги изолира, но и не подпомага ефективно процеса на личностното им развитие. Затова важен фактор в живота на такива деца са техните семейства и най-вече техните родители. Тяхната роля е не само да се справят с физическото им оцеляване, но и да преодоляват страховете и тревогите им, свързани с адаптацията им към училищната среда и мястото им в нея. Родителите на деца със специални образователни потребности са специална група родители, които са призвани да приобщят детето си към средата на училището и дори към социалната среда като цяло. Те са родители с мисия! Според докторантката, изследваният проблем е слабо засегнат в научните анализи на изследователи от Република Гърция и затова тя си поставя за цел да запълни ниша, която все съществува. Теоретичните компетенции на докторантката успешно се доказват в богатата теоретична част в която се разглеждат определения и дефиниции на понятието „дете със специфични образователни потребности“ и състоянието на проблема за обучението, на подобен род деца, в училищата в Република Гърция. Предлагат се различните подходи като медицински, социален, интегративен, научен и др., като се поставя акцент върху ролята на родителя за включващото, приобщаващо образование. Не специалното, а специализираното, социално

активно възприемане на учебния материал чрез оказване на подкрепа стимулира познавателната активност на учениците с различни увреждания или дефицити. Целите и задачите на изследването са ясно формулирани, а повдигнатите хипотези са релевантни на търсените зависимости.

Изследвани са 105 гръцки семейства (105 майки и 105 бащи между 30 и 60 години, средна възраст = 47.41, SD = 8.71) с дете със специални образователни потребности. Позволявам си да поздравя докторантката за това, тъй като готовността за участие в подобен род изследвания от страна на родителите мисля, че не е голяма. Тъй като идеята е да се направи разграничение между типа образователна ситуация, то изследваните лица са конкретизирани - шестдесет и пет от семействата (61,9% от общата извадка) са имали дете със специални образователни потребности, които са били обучавани в редовна класна стая в общообразователно училище (приобщаващо образование), а на останалите четиридесет семейства (38,1% от общата извадка) детето със специални образователни потребности се е обучавало в специално училище. За разкриване на личностните характеристики са използвани: Личностен въпросник на Х.Айзенк, Тест за тревожност на Спилбъргър, Тест за изследване на копинг-стратегии на А.Лазрус и тест на Мехабиян за диагностика на съответствието (степената, до която индивидите имат „характерно желание да се идентифицират с другите и да им подражават, да се поддават на другите, за да се избегнат негативни взаимодействия и като цяло да бъдат последователи, а не лидери по отношение на идеи, ценности и поведение)

Изследователско-аналитичните умения, на докторантката, проличават в предложения анализ, където се прави постоянно сравнение между резултатите на двете групи родители по типа училище (общообразователно и специално), по пол, като се търси връзка между изследваните личностни дименсии. Резултатите са онагледени чрез представянето им в 40 бр.таблици.

4. Научна обосновка на получените резултати

Истинските научно-изследователски умения, на докторантката Василики Каракепели, проличават в умението и да обобщава анализирания данни. За педагогическата практика са значими следните заключения:

1. Възпитанието на дете със СОП поставя родителите в повишен психологичен риск. Те показват характерни черти на личността, които са резултат от по-високите потребности на тяхното дете, родителите показват по-високи нива на тревожност и са склонни да прилагат стратегии за справяне, които не изискват помощ от други. Така те се опитват да положат усилие да се скрият от социалната щампа, поставена върху тях от околните.

2. Посещаването на специално училище от детето, за разлика от включването му в общообразователно образование, намалява нивото на въздействието на състоянието на детето върху техните родители. Като цяло родителите, чието дете е посещавало специално училище, са склонни да проявяват по-малко безпокойство, докато проявените личностни черти, които се срещат често от родителите на деца със СОП, са по-малко дълбоки. Включването на дете със СОП в общообразователно училище допринася само за повишаване на неротичността и тревожността на родителите, тъй като те знаят, че подпомагаща стратегия е трудно да бъде изпълнена от учителя в училище. Образователните паралелки в Гърция са доста големи (28-35 ученици) и времето за общуване на детето с учителя е много малко.

3. Родителите на деца със СОП използват стратегии за справяне, които или водят до изолиране, отхвърляне или освобождаване. Тези стратегии са общи за родителите и не са свързани нито с техния пол, нито с факта, че детето посещава специално училище или не - те са общи стратегии за справяне със стреса и тревожността и включват: въздържане, отричане и неприемане, поведенческа и психическа дезангажираност. Родителите на деца със СОП изпитват повишени нива на стрес, независимо дали детето посещава специално или масово училище.

4. Тенденцията към групиране, при родителите на деца със СОП, не се влияе нито от пола, нито от вида училище, посещавано от детето.

5. В повечето случаи детето със СОП, посещаващо специално училище е „буферът“ за негативните личностни черти на родителите, нивата на стрес и използваните копинг стратегии. Не подкрепянето на приобщаването, според докторантката, може да се обясни с малките селски общности, където е проведено изследването.

6. Посещаването на специално училище от детето със СОП, за разлика от това да бъде обект на приобщаващо обучение в общообразователното училище, намалява силата на ефектите, които състоянието на детето с увреждания оказва върху неговите родители. Посещаването на специално училище предизвиква по-малко притеснения и постоянни тревоги в тях.

7. Приобщаващото образование на дете със СОП в общообразователното училище добавя още тревожност към и без това повишената тревожност на тези родители, тъй като те знаят, че на учителя в масовия клас ще му е трудно да приложи подобна стратегия, тъй като: в масовото училище в Гърция обхватът на класовете е от 20-30 ученици и повишеното внимание към дежата със СОП провокира негативно отношение от тяхна страна.

8. Пола на родителите има тенденция да влияе върху личностните черти -екстраверсия и невротизъм и тревожността на родителя. Родителите жени са по-обезпокоителни и показват тревожни черти повече от родителите - мъже. Родителите-мъже са по-склонни да бъдат по-агресивни към положението на детето си, те се самоопределят като по-засегнати, което не води до приглушаване на възприеманата „стигма“, а по-скоро до по-реактивно поведение.

5. Научно-приложни приноси на дисертационния труд.

Подробното ми запознаване с дисертационната разработка и направените изводи, ми дава основание да приема изцяло предложениет приноси моменти, а именно:

1. Проведеното изследване е първото, целящо да определи ефекта от обучението на учениците със СОП в Гърция. Съответните изследвания в

Гърция, до момента на представяне на настоящата дисертация, са насочени или към самите деца със СОП или към учителите, реализиращи специалното образование.

2. По-голямата част от малкото публикувани работи по темата, използват многобройни инструменти за изследване. Освен това, различните инструменти, които са използвани за събиране на данни в даденото изследване, са насочени към проучване на различни аспекти на личността или социалното функциониране на индивидите. Така адаптирането на тези тестове към представените резултати предлагат много по-задълбочен поглед върху действителната картина по отношение на родителите на деца със специални образователни подробности.

3. Предложените препоръки допълват доброто впечатление от работата. Те се отнасят до проучване ефекта на факторите (като вида увреждане) на детето, влиянието на географския регион, доходите на семейството и бих допълнила броя на децата в семейството.

Заключение:

В резултат от цялостния прочит на дисертационния труд на Василики Каракепели на тема: „Специалното срещу включващото образование в училище: ефекти върху личността и социалното функциониране на родители на деца със специални образователни потребности“ и на основата на изведените, в настоящата рецензия мнения, давам своята положителна оценка за разработката и предлагам на членовете на научното жури да присъдят, на нейния автор, образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.2. Психология, Възрастова и педагогическа психология.

23. 02.2019 г.

Благоевград

Рецензент:

/доц.д-р Р.Манчева/